

יסודות

גיליון 5 | ספטמבר 2023

50 שנים למלחמת יום הכיפורים

יסודות

כתב העת של המחלקה להיסטוריה בצה"ל
גיליון 5 | ספטמבר 2023
50 שנים למלחמת יום הכיפורים

המחלקה להיסטוריה בצה"ל

YESODOT

The Journal of the IDF's History Department

Vol. 5 | September 2023

Editor-in-Chief: Eli Michelson

Editors: Yogev Elbaz, Yaniv Friedman

עורך ראשי: אלי מיכלסון

עורכים: יוגב אלבז ויניב פרידמן

המערכת: זיו אורנשטיין, שאל ברונפלד

הוועדה האקדמית: אלון קדיש (יו"ר), ברק בוקס, עוזי בן-שלום, יצחק גרינברג, טל טובי, אלון פלד, יגאל שפי
ייעוץ אקדמי: מייקל אורן, זאב אלרון, יוסי בן-ארצי, יעקב בנג'ו, משה גבעתי, שמעון גולן, יואב גלבר,
דותן דרוק, עפר דרורי, עדו הכט, רונן זיידל, בעז זלמנוביץ, מאור לוי, אהד לסלוי, ארז מייזל,
אימן מנצור, משה מעוז, צח משה, אלי פודה, מאיר פינקל, דודי קמחי, אריה
רונה, פנינה שוקר, זכי שלום ועדי שרצר

עריכה לשונית: קרן כהן אברמוב, ספי שפר, אריה שרביט

עיצוב גרפי: מירב ניסן אלעד

עיצוב הכריכה: אסף בארי

הפקה והוצאה לאור: משרד הביטחון – ההוצאה לאור

תמונת הכריכה: צליחת התעלה על גשר הגלילים במלחמת יום הכיפורים.
(באדיבות ארכיון צה"ל ומשרד הביטחון).

כל התמונות בספר נלקחו ממאגר דובר צה"ל, אלא אם כן צוין אחרת.

ISSN 2790-5659, e-ISSN 2790-5667

© כל הזכויות שמורות למדינת ישראל – משרד הביטחון ולצה"ל – המחלקה להיסטוריה.

בכל שימוש שיעשה מהמתפרסם בכתב העת הזה, יש לציין את המקור. אין לעשות בו כל שימוש מסחרי.

Copyright by MOD – IDF

כתב העת יצא לאור באמצעות משרד הביטחון – ההוצאה לאור, ישראל, 2023

תוכן העניינים

0..... הקדמה

שער א' - מבואות

0..... סקירת מלחמת יום הכיפורים
בעז זלמנוביץ

0..... ההיסטוריוגרפיה של מלחמת יום הכיפורים
יואב גלבר

שער ב' - הרמה המדינית והאסטרטגית

0..... דוד אלעזר כמצביא המלחמה
אורי בר-יוסף

1973
0..... המערכה המדינית-צבאית סביב הסכם ההפרדה עם סוריה דצמבר 1973
עד מאי 1974
יניב פרידמן

0..... גולדה מאיר נגד קיסינג'ר - המאבק על קווי הפסקת האש בחזית המצרית
חגי צורף

מלחמה או שלום - השיחות החשאיות בין ירושלים למוסקבה לפני מלחמת
0..... יום הכיפורים
יאיר אבן

הסד"כ העיקרי בתוכניות הרב-שנתיות בצה"ל ממלחמת סיני עד מלחמת יום
0..... הכיפורים - בין תכנון ליישום
יצחק גרינברג

שער ג' - הרמה האופרטיבית

0..... חיל הים במלחמת יום הכיפורים - לא הופתע והפתיע
שאול (סם) ברונפלד

0..... התשה בצפון
רן שמאי

0..... אוגדה 210 במלחמת יום הכיפורים
אייל ברלוביץ'

0..... אוגדה 146 בהתקפת-הנגד בחזית הגולן
בני מיכלסון

0..... השיקולים והאילוצים בארגון הרכבת האווירית האמריקאית
במלחמת יום הכיפורים
עמרי אדומי

0..... יחידת אמל"ח מיוחד גדוד 88 – "דב לבן", 1974-1969
אלון קדיש

0... "בנדיגו" – שילוב ארטילריה במענה לאיום טילי הקרקע-אוויר בחזית הדרום
בני ארבל

0..... הדוברות הצבאית במלחמת יום הכיפורים
אפרים לפיד ורון גביאן

שער ד' – "הצד השני של הגבעה"

0..... עיראק במלחמת יום הכיפורים - הזווית המדינית-אסטרטגית
אמציה ברעם

0..... סוריה - ארוכה הדרך לגולן
אייל זיסר

0..... לאן התכוונו המצרים להגיע
דני אשר

שער ה' – בעקבות המלחמה

"כמו למצוא מחט בערמת שחת"-

0..... המאמצים לאיתור נעדרי מלחמת יום הכיפורים
פנינה שוקר

0..... עבודת ועדת העיטורים והצל"שים של מלחמת יום הכיפורים
אורי שקד

0..... על סמכות, אחריות, מרות וכפיפות - בעקבות דו"ח ועדת אגרנט
מוטי גלוסקה

תעודה היסטורית - סיור עם שר הביטחון בחזית סיני – 21 באוקטובר 1973 -

0..... אלוף שלמה גזית

הקדמה |

"המעבר מתעלומת ערפל הקרב לתעלומת הערפל ההיסטורי, הוא בעצם מעבר לערפל הרבה יותר סמיך, הרבה יותר כבד, וגם פה ושם ספוג באדים מרעילים. ולכן קשה מאד, גם בפרספקטיבה מסוימת, לדעת באמת בדיוק מה קרה, מבחינה היסטורית".

ישראל טל, פברואר 1974¹

מלחמת יום הכיפורים הייתה ועודנה אירוע מעצב וחשוב ביותר בתולדות ישראל. המחלקה להיסטוריה בצה"ל חקרה במשך שנים רבות את המלחמה, כתבה עשרות מחקרים ופרסמה חלק מהם לציבור הרחב. היא אף הניחה שני ספרי יסוד - "תולדות מלחמת יום הכיפורים" שכתב אלחנן אורן, ומחקרו של שמעון גולן, "מלחמה ביום הכיפורים". בכך פעלה המחלקה לפזר את "הערפל ההיסטורי", הנמצא בכל מחקר היסטורי ועל אחת כמה וכמה בחקר מלחמות, שמתבען מוגדרות ממלכת אי-הוודאות. מובן מאליו כי ישנן עדיין שאלות שנתרו לביורור ואחרות שנתרו במחלוקת. נקווה כי מחקרי המחלקה, לרבות המחקרים המתפרסמים בגיליון זה, יתרמו להתבהרות מסוימת ולהפגת "אדי הרעל".

חשיבותה של מלחמת יום הכיפורים בתולדות ישראל חייבה את צה"ל לשוב ולעיין לעומק בקורות מלחמה זו ובהשלכותיה. הגיליון שלפניכם גובש במיוחד במלאת יובל שנים למלחמה, והוא מהווה נדבך נוסף בעבודת

1 דברי אלוף ישראל טל בכנס ספ"כ לסיכום המלחמה. לשכת הרמטכ"ל-מזכירות הפיקוד העליון. **כנס ספ"כ 12 פבר' 1974, הנושא: מהלכי מלחמת יום הכיפורים 1973.** ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון: 12/1260/1979.

המחלקה להיסטוריה בחקר מלחמת יום הכיפורים וסיכום לעבודה מאומצת של המחלקה ושל שותפיה.

"ההיסטוריונים אינם יכולים לספר את כל הסיפורים מן העבר, אלא רק כמה מהם", טען ההיסטוריון וההיסטוריוסוף ג'ון ארנולד. למלחמת יום הכיפורים שבעים פנים, ואנו מקווים כי הצלחנו לגעת בכמה מהן אולי אף להאיר פנים חדשות.

בשל חשיבותו והיקפו של גיליון זה, בחרנו לחלק אותו לחמישה שערים:

שער ראשון: מבואות - שער זה מניח את הבסיס לדיון באירועי מלחמת יום הכיפורים ובהשפעתה על הציבור הישראלי ועל המחקר ההיסטורי. המאמרים בשער זה מציגים את קורות המלחמה "ממעוף הציפור" ואת השתלשלות המחקר והתפתחות הנרטיב עליה ב־50 השנים שחלפו מאז פרצה.

שער שני: הרמה המדינית והאסטרטגית - בשער זה נבחנו סוגיות מדיניות ואסטרטגיות של המלחמה, ונידונו היבטים רחבים הנובעים ממנה. השער כולל עיון בתהליכי קבלת ההחלטות לפני המלחמה ובמהלכה, ועיון ביחסי הגומלין בין השחקנים החשובים במלחמה.

שער שלישי: הרמה האופרטיבית - שער זה עורך עיון ביחידות ובאירועים משמעותיים במלחמה, ומתוך כך ניתנה בו תשומת לב לנושאים הזוכים לראשונה לדיון אופרטיבי-מקצועי מעמיק. כצפוי, שער זה תופס את חלק הארי של הגיליון, ועל אף זאת אין בו די לספר את סיפור המלחמה.

שער רביעי: "הצד השני של הגבעה" - בשער זה נידונו היבטים אסטרטגיים ומערכתיים בצבאות ערב שהשתתפו במלחמה. חקר הצד השני הוא מורכב - הן בהיבט המקורות, טיבם וזמינותם, והן בנייתוח ובניסיון להבין את האחר. בשער זה הניחו הכותבים מבט עומק על יריביה של מדינת ישראל, מהלכיהם ומניעיהם, ומתוך כך העניקו לנו נקודת מבט נוספת, שאינה נידונה במחקר הישראלי בדרך כלל.

שער חמישי: בעקבות המלחמה - אחרי המלחמה נדרשו מדינת ישראל וצה"ל להתמודד עם השלכותיה, כגון הקמת ועדת חקירה ממלכתית, שיקום הצבא ועוד. בשער אחרון זה הנחנו התבוננות על סוגיות שונות שעלו בעקבות המלחמה, ובהן מסקנותיה והמלצותיה של ועדת אגרנט, המאמץ לאיתור חיילי צה"ל הנעדרים ואופן חלוקת אותות ההצטיינות.

באמצעות הדיון בשאלות הרבות ניסינו לתרום עוד כמה פיסות לפאזל העצום שנקרא מלחמת יום הכיפורים. אין ספק - כדרכו של מחקר - ששאלות נוספות נפתחו ואחרות נותרו פתוחות; ועל כך - בגיליונות הבאים של "יסודות".

נודה מקרב לב לכותבים הרבים שנרתמו למחקר מלחמת יום הכיפורים. חלקם רואים בגיליון זה את פרי עמלם, ואחרים יראו את פריים בגיליונות הבאים. אנו חשים הערכה רבה לוועדה האקדמית ולמומחים הרבים שנרתמו לבחינה ולשיפור המאמרים. ברכה לצוות העורכים שרואה ב"יסודות" מפעל חשוב ומקדם אותו ללא לאות. ולבסוף, תודה לכל מי שסייע בהפקת הגיליון ובהכנתו - העורכות הלשוניות והעורך הלשוני, המעצבים והמוציא לאור.

ודאי כי מלחמת יום הכיפורים תמשיך להעסיק את צה"ל, את קהילת החוקרים ואף רבים בציבור הרחב גם בשנים הבאות. אנו מקווים שגיליון זה ישמש אתכם היטב ויהיה תוספת שניתן להסתמך עליה בשיח המקצועי, המחקרי והציבורי.

גם 50 שנה לאחר סיומה לא הוקל משא מחירה הכבד של המלחמה, בגוף ובנפש. יהיה גיליון זה עדות לגבורת הלוחמים ונר זיכרון לנופלים. תם ולא נשלם.

ד"ר אלי מיכלסון
רמ"ח היסטוריה